

מולד המרכז להתחדשות הדמוקרטיה

אסף שרון

אשליית המדינה האחת

אשליית המדינה האחת

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט, אֵל-נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ, וּבֵין רָעִי, וּבֵין רָעִיךָ: כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים, אֲנַחְנוּ. הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ, הִפְרָד נָא מַעְלָי: אִם-הִשְׂמַאל וְאִימָנָה, וְאִם-הַיְמִין וְאִשְׁמֹאֵלָה. (בראשית, יג)

היפרדות וחלוקה הן תגובות טבעיות לסכסוך. אולם ככל שהסכסוך בין הישראלים לפלסטינים מתעצם וככל שפיוס בין שני העמים נראה רחוק יותר, גוברים הקולות המבקרים את רעיון החלוקה וקוראים להחליף את פתרון שתי המדינות בגרסאות שונות של דו־לאומיות תחת מסגרת פוליטית אחת.

בתום יותר מ־20 שנות משא ומתן כושל בין הצדדים, אין זה מפתיע שרבים מאבדים תקווה. למרות שפתרון שתי המדינות עדיין נטוע בלב הקונצנזוס, ההשתעשעות ברעיון המדינה האחת הפכה לטרנד לוחט בקרב אינטלקטואלים, עיתונאים ואקטיביסטים. אפילו דיפלומטים שמדינותיהם מחויבות באופן רשמי לקידום פתרון שתי המדינות, מביעים בשיחות בלתי־רשמיות ספק בכך שחלוקת הארץ היא רעיון פרקטי, ומפגינים סקרנות רבה באשר לחלופת המדינה האחת. מצדדי פתרון המדינה האחת נמצאים אמנם בשולי השיח הציבורי בישראל ובפלסטין, אבל הם נהנים מייצוג בלתי־פרופורציונלי במסגרות בינלאומיות. נראה כי הקושי לפתור את הסכסוך המורכב והמתמשך מעורר תיאבון עז לחידושים ולהמצאות.

אינספור גרסאות של הסדרים חד־מדינתיים שורטטו בשנים האחרונות בעשרות ספרים ובמאות - אולי אפילו אלפי - מאמרים. חלק ניכר מתוכניות אלה אכופות הילה של תחכום בלתי־קונבנציונלי ועטורות הבטחה של צדק נעלה. אולם למרות הכוונות הטובות של רבים מחסידיה, תפיסת המדינה מבטאת התקוממות מוסרית וייאוש פוליטי ואיננה תוכנית אופרטיבית מנומקת.

הטיעונים בזכות המדינה האחת נחלקים לשני סוגים: טיעונים נגד חלוקת הארץ וטיעונים בעד מדינה אחת. לפני שנפנה להערכת טיעונים אלה, חשוב לחדד את נושא הדיון. רבים סבורים כי בנקודת זמן כלשהי בעתיד - אחרי שהאבק ישקע ואזרחי שתי המדינות, ישראל ופלסטין, יהיו טרודים במימוש הזדמנויות כלכליות ובקידום אינטרסים אזרחיים במקום בשאיפות לאומיות ובנקמה - יתפתח בין שתי המדינות הסדר קונפדרטיבי כלשהו. תחזיות ארוכות־טווח מסוג זה נפוצות בקרב רבים מתומכי פתרון שתי המדינות, והן לא עומדות בלב הוויכוח בין חסידי החלוקה לחסידי המדינה האחת. תחת זאת, הוויכוח בין הצדדים נסוב על השאלה הפוליטית היסודית: מה יש לעשות? האם יש להחליף את רעיון שתי המדינות בתפיסת המדינה האחת כפרוגרמה פוליטית?

בהקשר זה, הטיעונים הביקורתיים של מחנה המדינה האחת נגד חלוקת הארץ מתבררים כקלושים במקרה הטוב, בעוד שההצדקות הפוזיטיביות לפתרון האופנתי - בעיקר בכל הנוגע לתוכן המדויק של התוכנית שמחנה המדינה האחת מבקש לממש - נותרות מעורפלות למדי. כפרוגרמה פוליטית רעיון המדינה האחת אינו אלא אשליה - ואשליה מהסוג המסוכן.

1. נגד חלוקת הארץ

קיימים שני סוגי טיעונים נגד הרעיון שהדרך הטובה ביותר להתמודד עם הסכסוך היא במסגרת שתי מדינות: הסוג האתי, שקובע כי פתרון שתי המדינות איננו קביל מבחינה מוסרית; והסוג הפרגמטי, שקובע כי פתרון שתי המדינות אינו בר-ביצוע.

אחת הגרסאות הנפוצות ביותר של הטיעון המוסרי היא, למעשה, הטענה המוכרת שלפיה מדינת ישראל אינה לגיטימית. גרסה מוקצנת של אותו טיעון קובעת כי מדינות הלאום ככלל אינן ניתנות להצדקה מוסרית. מדובר בטענה מפוקפקת מבחינה תיאורטית, ובכל מקרה, היא לא מצדיקה את ההתנגדות הספציפית לחלוקה לשתי מדינות הלאום ישראל ופלסטין, אלא לכל מדינת לאום באשר היא.

על-פי גרסה אחרת של הטיעון המוסרי, התופעה הפסולה היא דווקא הדרישה של העם היהודי לממש את זכותו להגדרה עצמית (למשל: כרמי 2009, זנד 2009). טיעונים אלה נשענים לרוב על הנחות יסוד רעועות והסקת מסקנות פגומה, כפי שכבר הראו מספר חוקרים מרכזיים (למשל: גנז 2008, 2013, ברטל 2008, פנסלר 2012). אבל אפילו אם נניח שהטענות הללו היו תקפות ביחס לצינות המוקדמת – כמו, לדוגמה, הטענה שבתחילת המאה ה-20 יהודים לא חלקו מאפייני יסוד לאומיים דוגמת שפה וטריטוריה – ברור כי הן איבדו כל תוקף ביחס ליהודים ישראלים היום. אי-אפשר לדחות את זכותם של הישראלים להגדרה עצמית לאומית בלי לבטל גם את זכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. טענה זו לבדה יש בה כדי לסמן את הקו המחשבתי הזה לא רק כמפוקפק מבחינה נורמטיבית, אלא גם כחסר רלוונטיות פוליטית.

הגרסה המתגרת יותר של הטיעון המוסרי נגד חלוקת הארץ קובעת כי אין כל בעיה עקרונית עם הקמת בית לאומי לעם היהודי, אלא שעצם קיומה של מדינת ישראל כרוך ללא הפרד בהפרה שיטתית של הזכויות האינדיבידואליות והקולקטיביות של הפלסטינים. הקמת מדינה פלסטינית, מדגיש הטיעון, לא תפתור את עוולות מלחמת 1948: היא לא תקל על מצוקת הפליטים הפלסטינים, ולא תפצה את הפלסטינים אזרחי ישראל על אפלייתם ארוכת השנים.

טיעון זה נוגע בלב-לבו של הסכסוך היהודי-ערבי, ויש להתייחס אליו ברצינות. עם זאת, לא צריך להפריז בהשלכותיו: אפילו אם הקמת מדינה פלסטינית לא תפתור את מצוקת ערביי ישראל ואת בעיית הפליטים, צעדים משלימים אחרים – כמו פיצוי ויישוב מחדש – יוכלו לעשות זאת (זרייק 2011, 803). נוסף על כך, מציאת מזור לפצעי העבר היא רק שיקול אחד מני רבים שיש לקחת בחשבון כשמעריכים את מידת המוסריות של מדיניות זו או אחרת. לעתים קרובות לא ניתן לתקן באופן מלא את עוולות העבר בלי ליצור עוולות חדשות ואף חמורות יותר. לפיכך, האסטרטגיה הצודקת היא זו שניתן להוציא לפועל במחיר הנמוך ביותר במסגרת הנסיבות הקיימות.

הטיעון המוסרי נגד חלוקת הארץ מדגיש, לכל היותר, כי פתרון זה אינו ביטוי של צדק מושלם, או שאינו הפתרון הצודק ביותר מבין שלל התרחישים ההיפותטיים. הטיעון המוסרי לא מוכיח כי פתרון שתי המדינות הוא בלתי-צודק במסגרת האפשרויות האקטואליות. אפילו למי שמעדיפים מדינה דו-לאומית על פני שתי מדינות אין שום סיבה להתנגד לחלוקת הארץ אם זו החלופה היחידה הניתנת להגשמה.

כשמנתחים מנקודת מבט מעשית את שני הטיעונים המוסריים המרכזיים נגד חלוקת הארץ – דהיינו, שאינה פותרת את מצוקת הפליטים ואת האפליה של הפלסטינים אזרחי ישראל – מגלים כי טענות אלו דווקא מחלישים, ולא מגבים, את התמיכה בפתרון המדינה האחת. הדגשת האפליה וההדרה הפוליטית של ערביי ישראל, רק מעצימה את האתגר בהקמת מדינה דמוקרטית משותפת על בסיס שוויון אמיתי. ככל שהשינוי שצריך לקרות על-מנת להקים את המדינה האחת רדיקלי יותר, כך מתרבים המכשולים בדרך אליה וגוברת ההתנגדות הצפויה לה.

הטיעון מהסוג השני, הסוג המעשי, מבקש להטיל ספק בהנחת-המוצא שלפיה ניתן להוציא לפועל את פתרון שתי המדינות. אין פלא שאחרי 48 שנות כיבוש עיקש ושלושה עשורים של משא ומתן כושל, הנטייה לברר – ואפילו לחגוג – את מות פתרון שתי המדינות רווחת ביותר בקרב פרשנים ואקטיביסטים. עם זאת, מפלות העבר אינן הוכחה לכישלונות בעתיד.

אדוארד סעיד, מנביאי המוקדמים של חזון המדינה האחת, פסק כי הקמת שתי מדינות אינה אפשרית משום שחיי הישראלים והפלסטינים שלובים אלה באלה ללא יכולת להפריד ביניהם ולאור השוויון הדמוגרפי הצפוי בין שני העמים. הטענה הראשונה הופרכה על-ידי אירועי שני העשורים האחרונים, עם הקמתה של הרשות הפלסטינית והגבהת החומות הפיזיות והמטפוריות בין שני העמים. הטענה השנייה – בקרוב יחיו בין הירדן לים מספר שווה של פלסטינים וישראלים – איננה מובילה למסקנה שאי-אפשר לחלק את השטח בין העמים. נראה שאלה היו הסיבות לגוועתו המזורזת של הטיעון הזה.

בשנים האחרונות נעשה מקובל יותר לדבר על "מציאות המדינה האחת" שנוצרה בשטח עקב ה"סיפוח דה-פקטו" של הגדה המערבית; מציאות אשר "אינה מאפשרת עוד פתרון הוגן במתכונת של שתי מדינות" (שנהב 2010, 27). זוהי מסקנה נחרצת מדי מכדי להיתמך על-ידי מה שבסופו של דבר הוא רק מטאפורה. סיפוח, צריך לזכור, הוא מונח משפטי טהור; אי-אפשר לספח קרקע דה פקטו. עצם הביטוי "סיפוח דה-פקטו" סותר את התכונה המרכזית של פעולת הסיפוח: סיפוח דורש הכרה רשמית מצד הגורמים הרלוונטיים, והרי אף אחד – לא הקהילה הבינלאומית, בוודאי לא הפלסטינים ואפילו לא מדינת ישראל – לא מתייחס לרצועת עזה ולגדה המערבית כשטחים מסופחים. ישראל לא העניקה אזרחות לפלסטינים החיים בשטחים, והחוק הישראלי לא חל עליהם. אמנם גורם אחד שולט בכל השטח בין הירדן לים, והגורם הזה הוא אכן מדינה, אבל מכך לא נובע שכל השטח הזה מהווה מדינה אחת בפועל, ובוודאי שאין להסיק מכך שהשליטה הקיימת איננה הפיכה.

לב הטיעון, אם כן, הוא לא הסטטוס המשפטי של השטחים הכבושים, אלא המציאות הפיזית – אותן "עובדות בשטח" המשמשות כטיעון המחץ של ספקני החלוקה. הטענה המרכזית שלהם היא שפתרון שתי המדינות אינו רלוונטי עוד, בגלל ההתבססות וההתפשטות של פרויקט ההתנחלות בשטחים.

טענה זו, המכונה לעיתים "תזת האי-הפיכות", אינה חדשה. עוד ב-1982 הזהיר ההיסטוריון הישראלי וסגן ראש עיריית ירושלים לשעבר, מירון בנבנישתי, כי אנו נמצאים "ממש בדקה ה-90" מבחינת יכולתנו להיפרד מהפלסטינים. אין ספק כי הבנייה המתמדת מעבר לקו הירוק היא מכשול משמעותי בדרך להסכם מדיני ומקור לא אכזב של תסכול עבור החפצים בו. עם זאת, תהיה זו טעות חמורה לפסוק כי התהליך בלתי-הפיך. ב-2003 כתב ההיסטוריון טוני ג'אדט כי "סביר להניח כי פתרון שתי המדינות... אבוד כבר", והתריע ש"רבים מהמתנחלים יעדיפו למות – או להיהרג – ובלבד שלא יוכרחו לעזוב את

בתייהם" (ג'אדט 2003). פחות משנתיים לאחר מכן פינתה ישראל את ההתנחלויות ברצועת עזה עד האחרונה שבהן. למרות מחאת ההמונים, הפינוי של אלפי מתנחלים מהרצועה ארך פחות משבוע. איש לא העדיף למות; איש לא ניסה להרוג.

הטענה שהפינוי בלתי-אפשרי אינה חזקה יותר בימינו, כשהמתנחלים מונים כחצי מיליון איש, משהייתה ב-1982, כשהם מנו כמה עשרות אלפים. כדי להבין זאת מספיק להתוודע לכמה עובדות בסיסיות לגבי המציאות הפיזית והתנאים הכלכליים מעבר לקו הירוק. כ-85% מהמתנחלים חיים במה שמכונה "גושי התנחלויות", התופסים פחות מ-6% משטח הגדה המערבית. על הסיפוח העתידי של רוב גושי ההתיישבות ניתן לפצות את הפלסטינים באמצעות תיקוני גבול, במתווים שנבחנו בסבבי המשא המתן הקודמים. כמעט בכל ההתנחלויות שנמצאות מחוץ לגושים – כלומר, התנחלויות שיפוננו במסגרת הסכם מדיני – חיים פחות מאלפיים איש כל אחת.

מעבר לכל זה, חשוב לעמוד על התלות של ההתנחלויות במדינת ישראל. רוב ההיבטים של חיי היומיום בהתנחלויות נשענים באופן מלא על סיוע מצד המדינה. כמעט כל חברה ושירות בגדה המערבית – מתחבורה ציבורית דרך תשתיות חשמל ותקשורת ועד לבנקים ושירותי בריאות – פועלים מתוקף חוק צבאי או צו מנהלי. את אלה ניתן לבטל באותה קלות שבה הוחלו מלכתחילה. הפריסה הגיאוגרפית של ההתנחלויות, המשוללת כל הגיון תכנוני, הופכת אותן לתלויות בסובסידיות ממשלתיות מיוחדות. ההתנחלויות יקרות כליכך משום שאינן עונות על שום הגיון כלכלי או אורבני: מדובר ביישובים קטנים, המנותקים זה מזה ומהמרחב העוטף אותם, שפזורים בעומקה של סביבה עוינת. זו הסיבה שהמדינה, אם ברצונה לקיים את ההתנחלויות, נאלצת לסבסד אותן ביד רחבה ובאופן שוטף.

לאורך 40 שנות קיומן לא הצליחו ההתנחלויות לפתח בשטחים כמעט שום תעשייה, מסחר או חקלאות. שני שלישים מתושביהן עובדים בתוך גבולות ישראל, וחלק ניכר מהשליש הנותר מועסק על-ידי מדינת ישראל או על-ידי הרשויות המקומיות בשטחים. בשעה שבתוך ישראל מדינת הרווחה הולכת ונשחקת, היישובים היהודיים בשטחים נהנים ממגוון סובסידיות והטבות ממשלתיות. דיור, חינוך ותחבורה – כל אלה זולים יותר מעבר לקו הירוק. ביטול התנאים המועדפים הניתנים להתנחלויות באופן קבוע יהפכו את החיים בהן לבלתי-נסבלים עבור רבים מהתושבים. "מערך ההתנחלויות שהוקם במשך שנים בהשקעות עתק, אכן רעוע מבחינה גיאוגרפית, אינו מתיישב עם הגיון תכנוני מרחבי, ולכן הוא חסר סיכוי לקיום עצמאי מתמשך", קבע באחרונה הגיאוגרף חתן פרס ישראל אלישע אפרת. "קריסתו והתפוררותו", הוסיף, "הן רק שאלה של זמן" (אפרת 2010, 91).

למרבה האירוניה, דווקא מבקרי אפשרות החלוקה הם אלה שמדגישים את המעורבות העמוקה של ממשלות ישראל בהקמה ובתחזוקה של מפעל ההתנחלויות. המבקרים המחמירים יותר של הכיבוש הישראלי בשטחים טוענים זה שנים שאין להתייחס להתנחלויות כאל סטייה שכפתה את עצמה על ממשלות ישראל בניגוד לרצונן על-ידי מיעוט אוונגארדי בלתי נשלט. ניתוח שיטתי של מפעל ההתנחלויות בכללותו – היסטורי, כלכלי, אדמיניסטרטיבי ומשפטי – מראה בבירור שלא מדובר בפרויקט עצמאי של חיל חלוץ פרוץ ושלוח-רסן. כפי שכותבים אלדר וזרטל, "התפתחותן של ההתנחלויות לא הייתה אפשרית בלעדי הסיוע המסיבי שקיבלו ממנגנוני המדינה השונים, בלי ההכשר המשפטי שזכו לו, וללא קשרי החיבה והתכלית שנקמו בין המתנחלים לבין צמרת הצבא. רוב מניינן

ובניין של ההתנחלויות נעשה לא רק בסמכות וברשות הרשויות לדורותיהן, אלא בעידודן ואף ביוזמתן" (אלדר וזרטל 2004, 11).

המצדדים בתזת האי-הפיכות נוטים להדגיש את מעורבות ממשלות ישראל בקידום מפעל ההתנחלויות, אלא שטענה זו מערערת את התזה שלהם: המצב בשטחים הפיך בדיוק מכיוון שההתנחלויות הן – ותמיד היו – פרויקט מדינתי. אם המדינה תחליט לסגור את השאלטר, הפרויקט יקרוס כמו מגדל קלפים.

למרות הנטייה של מתנגדי החלוקה לנסח את טיעוניהם במונחים של אי-הפיכות פיזית, הטענה החזקה ביותר שהם משמיעים קשורה דווקא למישור הפוליטי. הפרשן הבכיר נחום ברנע אמר לפני כשנתיים כי "המצב הקיים לא מאפשר הקמה של מדינה נוספת". כשנדרש לנמק קביעה זו פנה ברנע לא למציאות הפיזית אלא לנסיבות הפוליטיות: "המחיר הפוליטי שנדרש משני הצדדים... כנראה גדול מדי, גדול מכפי שההנהגות הנוכחיות יילכו ברצינות למחיר הזה". האינטלקטואלית הפלסטינית ג'אדה כרמי כתבה כי "התנתקות מהגדה המערבית היא כה אימה מבחינת ביטחון, מים ותשתיות, שממשלה ישראלית מכל גוון שהוא לא תסכים לעשות זאת" (כרמי, 2002). גם החוקר האמריקאי, ג'ון מירשהיימר קבע כי "קשה לדמיין איזושהי ממשלה ישראלית שיהיה לה הרצון, שלא לדבר על היכולת, לפרק חלק משמעותי ממפעל ההתנחלויות העצום כדי ליצור מדינה פלסטינית" (מירשהיימר, 2012).

בלי ספק, גיוס העוצמה הפוליטית הדרושה לפיני התנחלויות הוא משימה קשה ומאתגרת. אולם טיעון זה אין בו כדי להצדיק ויתור על פתרון שתי המדינות לטובת מדינה אחת. אין כל סיבה להניח שפתרון המדינה האחת יתפס כאטרקטיבי יותר בעיני הציבור הישראלי. ההפך הוא הנכון: עבור רוב הישראלים, דו-לאומיות מאיימת ומגונה הרבה יותר מחלוקה. חלוקת הארץ, לעומת זאת, זוכה לתמיכה עקבית – גם אם חסרת אפקטיביות באורח טראגי – מצד רוב הישראלים. לפיכך, ככל שמדובר בשאלה של רצון פוליטי, רעיון המדינה האחת ניצב בפני אתגר גדול יותר מרעיון החלוקה.

העובדה שאף פלג פלסטיני משמעותי לא אימץ עד כה את המסגרת הדו-לאומית היא עדות נוספת לחוסר התוחלת שלה. סקרי דעת קהל מראים כבר שנים כי רוב הפלסטינים עדיין מעדיפים מדינה עצמאית משלהם על פני כל החלופות האפשריות, ורבים מהם – הן מהתנועות האסלאמיסטיות והן מהתנועות הלאומיות – דוחים מנימוקים אידאולוגיים את הרעיון הדו-לאומי ואת תפיסת המדינה הדמוקרטית המשותפת. גם הקהילה הבינלאומית תומכת פה אחד בפתרון שתי המדינות. לפיכך, אפשר לקבוע בביטחון כי מבחינת היכולת לגייס את דעת הקהל ולגבש את הכוח הפוליטי הנדרש, לחלוקת הארץ יש פוטנציאל גבוה לאין ערוך מלשאר החלופות.

טיעון פרגמטי נוסף נגד פתרון שתי המדינות קובע כי מכיוון שכל ניסיונות העבר להגיע להסדר מדיני כשלו, האשמה טמונה בפתרון עצמו. על-פי ליילה פרסך, "מנקודת מבט של פרגמטיות פוליטית, הטיעון החזק ביותר בעד רעיון המדינה האחת הוא שאת פתרון שתי המדינות מנסים להוציא לפועל כבר 20 שנה ללא הצלחה" (פרסך 2011, 60). חוקר המזרח התיכון איאן לוסטיק, שהיה אחד התומכים הוותיקים ביותר בפתרון שתי המדינות, קבע באחרונה כי רעיון החלוקה הוא "אשליה", וביסס את טענתו על כך ש"שלושת העשורים האחרונים הותירו אחריהם שובל של פגרי משא ומתן כושלים" (לוסטיק 2013).

אם כן, לב הטיעון הוא שפתרון החלוקה אינו בר-מימוש, מאחר שכל הניסיונות להוציא אל הפועל נחלו

כישלון. אלא שקביעה זו תקפה רק אם ניתן לטעון כי התהליך עצמו היה חף מפגמים. למעשה, סבבי המו"מ שנוהלו עד עתה היו לקויים באופן כה בוטה, עד כי הטלת האשמה על הפתרון עצמו – קרי, על נוסחת שתי מדינות לשני עמים – מסירה את האחריות מהישראלים על עקשנותם, מהפלסטינים על שגיאותיהם ומהאמריקאים על ניהולו הכושל של התהליך.

כפי שניסח זאת ראיף זרייק, "אם פתרון שתי המדינות אינו בר־יישום בגלל מאזן כוחות בעייתי, הרי שיש לשאוף לתקן את חוסר האיזון ולא בהכרח לשנות את הפרוגרמה הפוליטית עצמה" (זרייק 2011, 801). טענה זו תקפה באותה מידה להתעקשות ארוכת השנים על מו"מ בילטרלי ישיר ללא תנאים מוקדמים, ונכונה גם לתיווך האמריקאי הבעייתי ולשורה של כשלים אחרים שהתגלו פעם אחר פעם בתהליך עצמו.

2. בשבחי המדינה האחת

לא ניתן להצדיק את רעיון המדינה האחת על-ידי שלילת האלטרנטיבה, דהיינו בטענה שפתרון שתי המדינות אינו צודק (הטיעון המוסרי) או אינו בר-ביצוע (הטיעון המעשי). היות שרעיון המדינה האחת אינו החלופה הצודקת או האפשרית היחידה, על חסידיה מוטלת החובה להוכיח כי הפתרון שהם מציעים עדיף על שאר החלופות.

דרך אחת לבסס את עליונות המדינה האחת היא מה שניתן לכנות "המסלול המהיר": מדינה בסגנון מערבי – דהיינו, מדינה דמוקרטית, רב-לאומית או דו-לאומית, שבה כל האזרחים זוכים ליחס שווה ונהנים בדיוק מאותן זכויות והזדמנויות – עדיפה על שתי מדינות לאום אתנוצנטריות שמפלגות מיעוטים ומחלקות ביניהן משאבים בצורה לא הוגנת.

אבל מרגע שחסידי המדינה האחת עולים על אותו מסלול מהיר, הם מבלבלים בין היתרונות שאמורים להיות לה לבין התנאים שיאפשרו אותה. מה שמצדיק מוסדות הוא התוצאות הטובות שצפויות להיות להם, לא התנאים המוקדמים שנדרשים עבורם. כהני המדינה האחת, לעומת זאת, מצדיקים אותה פעמים רבות באמצעות כל מיני דברים טובים שנדרשים על מנת שהיא תהיה אפשרית ולא באמצעות הדברים הטובים שהיא אמורה לאפשר. "אזרחות שוויונית ליהודים ולפלסטינים... תאפשר למדינה לשחרר את עצמה מההיגיון האתנו-לאומי", כותבים עדי אופיר ואריאלה אזולאי (2013, 263). הפעיל הפלסטיני עלי אבונימא (2006, 109) מוסיף כי "מדינה אחת דמוקרטית... תאפשר לבצע דה-טריטוריזציה של הסכסוך ולמנוע מגורמים כמו דמוגרפיה ושיוך אתני לשמש מקורות של עוצמה ולגיטימיות פוליטית". אבל התגברות על המרכיב הטריטוריאלי של הסכסוך וניטרול השפעתם של משתנים כמו גיאוגרפיה ושיוך אתני חיוניים כדי שהקמת מדינה אחת תהיה בכלל אפשרית. אזרחות שוויונית מצריכה מלכתחילה תפיסה אזרחית שוויונית ולא אתנוצנטרית – היא לא גורמת לה להופיע יש מאין. זוהי דוגמה מובהקת לבלבול האופייני בין תנאים מוקדמים ותוצאות רצויות. אם שלל התנאים הללו היו מתקיימים במציאות – אילו שני העמים היו "משוחררים מההיגיון האתנו-לאומי", אילו "דמוגרפיה ושיוך אתני" לא היו משמשים כ"מקורות של עוצמה ולגיטימיות פוליטית" – הבחירה בין מדינה אחת לשתיים הייתה הופכת לשולית. זו הצרה עם חסידי המדינה האחת: הם מדמיינים מציאות שבה הבעיות שעליהם לפתור אינן קיימות, במקום להציע להן פתרון. מעלותיה המופשטות של המדינה האחת נותרות חסרות משמעות, כל עוד הן תלויות בהיעלמות הנסיבות המוקדמות שיצרו את הבעיה מלכתחילה.

בלבול נוסף של תומכי המדינה האחת נוגע ליחס בין תיאוריה למציאות. התמיכה בפתרון זה נפוצה במיוחד בקרב אקדמאים ואינטלקטואלים. לכן אין זה מפתיע כי הטיעונים בזכות המדינה האחת נשמעים לעתים קרובות כנאמנים יותר לקונסטרוקטים תיאורטיים מאשר למציאות הפוליטית.

רבים מחסידי המדינה האחת מאבחנו את הציונות כמפעל קולוניאלי או קולוניאלי-התיישבותי. מתוך נקודת מוצא זו הם מסיקים כי על-מנת לפתור את הבעיות שיצרה מדינה ישראל, צריך לשים קץ ל"קולוניאליזם הציוני". משטרים קולוניאליים, הם מסבירים, הגיעו לסופם באחת משלוש דרכים: פינוי הכובש הקולוניאלי (כמו באלג'יריה), חיסול הנכבש (כמו בצפון אמריקה), או כינון מדינה דמוקרטית

לשתי הקבוצות (כמו בדרום אפריקה). שתי האפשרויות הראשונות אינן מעשיות ואינן רצויות, ולכן הברירה היחידה שנותרת בידינו היא הקמת מדינה דמוקרטית משותפת.

טיעון זה נשען על ההנחה השגויה כי הדרך הטובה ביותר לפתור בעיה היא להיפטר מהגורמים שיצרו אותה. אולם הדרך להתמודד עם סיבוכי הריון, למשל, היא לא על-ידי ביטול ההתעברות. שנית, הפריזמה הקולוניאלית או הקולוניאלית-התיישבותית הולמת את המקרה הישראלי-פלסטיני באופן חלקי בלבד. ההתיישבות הציונית בפלשתינה ניחנה בכמה מאפיינים קולוניאליסטיים (התיישבות מאורגנת של בני קבוצה אתנית מסוימת באזור המאוכלס על-ידי קבוצה אחרת, ללא כוונה להיטמע בה אלא לכוון יישות עצמאית חדשה). ההתיישבות בגדה המערבית וברצועת עזה אחרי 1967 ניחנה ביותר מאפיינים כאלו (התנחלות של אזרחי מדינה כובשת בשטח נכבש). אלא שבמקביל, הציונות נבדלת במספר היבטים משמעותיים מהדוגמאות הפרדיגמטיות של הקולוניאליזם.

ההשוואה לדרום אפריקה בעייתית במיוחד. למרות שקיימים כמה קווי דמיון סטרוקטורליים ברורים בין שני המקרים, אין זה אומר שהתפתחותם הייתה דומה או שפתרונם צריך להיות זהה. ההשוואה למשטר האפרטהייד בדרום אפריקה מתעלמת מהעובדה שהאוכלוסייה השחורה נחשבה אז לחלק מהמדינה, לא לאויב חיצוני. "אמנת החופש" של ה-ANC (הקונגרס הלאומי האפריקאי) שפורסמה ב-1955 נפתחה בהצהרה החד-משמעית הבאה: "דרום אפריקה שייכת לכל מי שחי בה, שחור או לבן". אין לגישה הזו שום מקבילה במקרה הישראלי-פלסטיני. אם כבר, העובדה שדמוקרטיה הייתה נתיב אפשרי עבור הדרום אפריקאים אך אינה ישימה עבור הישראלים והפלסטינים, מלמדת אותנו כי יש להתייחס אל שני המקרים כנבדלים זה מזה – במקום לאנוס את המציאות אל תוך הסד התיאורטי.

הטיעון המרכזי בזכות פתרון המדינה האחת קובע כי בניגוד לחלוקה, הקמת המדינה האחת תפתור את בעיית מעמדם של הפלסטינים אזרחי ישראל על-ידי ביטול הפריווילגיות השמורות כיום לאוכלוסייה היהודית. בעיה נוספת שתיפתר היא מצוקת הפליטים הפלסטינים, שיושרו לשוב באופן חופשי לתוך גבולותיה של פלשתינה ההיסטורית. חלק מחסידי הדו-לאומיות מציינים חלוקה הוגנת של משאבים כיתרון נוסף. לטענתם, אפילו אם תקום מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה, היא תהיה דלת-אמצעים בהשוואה למדינת ישראל ותיהנה מנתח מצומצם יותר של משאבי הארץ. במדינה אחת, לעומת זאת, "הפלסטינים יידמו למהגרים במטרופולין עשירה ולא לאזרחי מדינת עולם שלישי ענייה" (אבו-אודה, 2001).

האם מדינה אחת תיטיב עם הישראלים והפלסטינים יותר משתי מדינות? התשובה לשאלה זו תלויה, בראש ובראשונה, בפרטי ההצעה הנדונה ובסיכויי היתכנותה. אלא שרעיון המדינה האחת בדרך כלל דל מאוד בפרטים ולא משכנע באשר להיתכנותו. את הטענה שמדינה אחת עשויה לפתור את בעיית הפליטים ולהבטיח חלוקת משאבים שוויונית יותר יש לבסס באופן קונקרטי. אבל מרגע שהרעיונות התיאורטיים הללו לובשים צורה ממשית, הם נתקלים במכשולים בלתי-עבירים.

אפילו אם פליטים פלסטינים יורשו לחזור לתוך ישראל ללא הגבלה, ספק אם יוכלו לממש את החירות החדשה שניתנה בידם. ואפילו אם ישובו למכורתם, רובם לא יוכלו לחזור ליישובים בהם התגוררו הם או בני משפחותיהם לפני 1948, ולא יעלה בידם לתבוע בחזרה את רכושם האבוד. תומכי המדינה האחת גם לא מפרטים כיצד אמור לפעול המנגנון שיבטיח חלוקת משאבים שוויונית בין שתי הקבוצות. אם אפשר

ללמוד משהו מהמקרה הדרום אפריקאי – החביב כל־כך על מתנגדי החלוקה – הרי שמדובר באתגר רציני ביותר גם בקונסטלציה של מדינה אחת.

"דו־לאומיות היא סיסמה, לא תוכנית," קבע לפני שנים סלים תמרי (תמרי 2000, 87). אכן, המדינה האחת מתוארת תמיד בקווים כלליים מאוד, ללא התייחסות רצינית להסדרים חוקתיים ומוסדיים, במיוחד בנושאי ליבה כמו הגירה, חלוקת משאבים וביטחון. מושגים רבי־רושם מופרחים תדיר לחלל האוויר – "פדרציה", "קונפדרציה", "מדינות כפולות", "מדינות מקבילות" – אבל אף אחד מהם לא מצליח לעקוף את שני תנאי החובה הנחוצים למדינה האחת: שוויון אזרחי מלא ושיתוף פעולה בין שני העמים. כדי שפרוגרמה פוליטית מסוג זה תצליח, חייבת להתגבש הסכמה רחבה על כל אחד מהמאפיינים – החוקתיים, הכלכליים והביטחוניים – של הריבונות המשותפת. לרוע המזל, אף אחת מההצעות המונחות כיום על השולחן לא מסבירה איך להגיע אפילו להסכמה הרזה ביותר לגביהם. כולן מתעלמות מהתנאים הממשיים של המציאות הפוליטית: מהאיבה ההדדית, מהרצון בהיפרדות ומהשאיות ארוכות־השנים לשלטון עצמי. כפי שכתב ראיף זרייק "המעבר לפתרון המדינה האחת הוא מעבר מעולם הפוליטיקה לעולם המוסר" (זרייק, 2012, 130).

אבל רעיון המדינה האחת לא חסר רק התייחסות להסדר הפוליטי המבוקש; הוא חסר אפילו את המכניזם שאמור להוביל להקמת מדינה זו. גם האופטימיים ביותר מבין תומכי הרעיון לא טוענים כי יצליחו לשכנע ישראלים יהודים לפרק את המדינה היהודית ולהחליף אותה בדמוקרטיה דו־לאומית. אפשר ללעוג לחרדות של הישראלים ולפטור אותן ככלי נוסף לשימור זכויות־יתר; ניתן לפרש אותן כאמצעי שליטה מניפולטיבי ותו לא. דבר אחד בטוח: כל זה לא יגרום לחרדות להתפוגג. גם מי שלא מכיר בממשות הניסיון ההיסטורי שהוליד את החרדות והפחדים הללו, לא יוכל להתעלם מהאתגר העצום שהם מציבים בפני ריבונות משותפת.

הדיבור על פרוויליגיות והגמוניה יכול לשלהב אקטיביסטים וצדקנים שמכורים לתרעומת מוסרית, אבל אין בכוחו לסלק את האתגר הפוליטי הממשי. בין אם מתייחסים למניעיהם בהבנה או בבוז, הסיכוי שישראלים יהודים יוותרו מרצונם על השליטה בביטחונם הוא אפסי, ולא צפוי להתעצם בעתיד הנראה לעין. הכרה פלסטינית בזכויות הילידיות של היהודים בארץ ישראל גם היא לא נראית ריאלית. האם כוהני המדינה האחת מאמינים בכוחם לשכנע אסלאמיסטיים או לאומנים פלסטינים להכיר בזיקה ההיסטורית של העם היהודי לארץ ישראל?

לכן, מכיוון שחסידי המדינה האחת מכירים בכך שלא יצליחו לשכנע את הישראלים, הם פונים לאסטרטגיה של הכנעת ישראל בעזרת לחץ פוליטי, מוסרי וכלכלי מבחוץ. אלא שבהיעדר תוכנית מעשית ליצירת מנופי לחץ רבי־עוצמה ואפקטיביים, גם אסטרטגיה זו נראית לרוב יותר כאמצעי להבעת זעזוע מוסרי ולשחרור קיטור מצפוני. ובכל מקרה, אילו הפעלת לחץ כזה אפשרית, ניתן לנצל אותה באותה מידה – ובאופן אפקטיבי בהרבה – לקידום פתרון שתי המדינות ולא לקידום פתרון המדינה האחת, שנתקל בהתנגדות נחרצת משני הצדדים. במלים אחרות, אם ההתנגדות לפשרה מספיקה כבר היום כדי לסכל את חלוקת הארץ – כפי שתומכי המדינה האחת מרבים לטעון – כיצד ייתכן שלא תכשיל גם את הקמת המדינה המשותפת?

3. סיכויים וסיכונים

כשמכריחים את סניגורי הדו־לאומיות להתמודד עם הקשיים המעשיים הללו, הם מבצעים בדרך כלל סיבוב פרסה ועוברים לדבר על פתרון המדינה האחת בתור "אידיאל", או, בניסוחם של אריאלה אזולאי ועדי אופיר, "אופק אוטופי חדש" (אזולאי ואופיר 2013, 251). אפשר ללמוד לא מעט מהבחירה במטפורה זו: אחרי הכל, "אופק" הוא דבר חסר ממשות שקיים רק למראית עין, ואילו "אוטופיה" – כפי שכבר הזהיר ג'ורג' אורוול – "אין משמעה 'מקום טוב', אלא 'מקום לא־קיים'".

אוטופיזם הוא מקלטם אפוף הזוהר של מי שבחרו לזנוח את המציאות הפוליטית עמוסת המגבלות המתסכלות. כך זה נראה אצל כמה מהתומכים הבולטים של מודל המדינה האחת: אזולאי ואופיר לא מתארים כיצד ייצרו את "ההפרדה בין לאום למדינה" שלהם הם מייחלים; שנהב לא מגלה כיצד ישוכנעו הפלסטינים לוותר על "נרטיב ההרס והגאולה" שלהם או כיצד ישודלו היהודים לוותר על "משטר הקרקעות שמעניק עדיפות בלעדית ליהודים"; כרמי לא מפרטת איך יראה תהליך ההקמה של המדינה הדמוקרטית האחת; וירג'יניה טיליי לא מציינת מה בדיוק יגרום לישראל לאפשר למספר בלתי־מוגבל של פליטים להיכנס לשטחה; ואבונימה לא מסביר מה יוביל את חמאס והג'יהאד האסלאמי לזנוח את השקפת עולמם.

אבל העובדה המטרידה באמת היא שאף אחד מהתיאורטיקנים של המדינה אחת לא טורח להתייחס לסיכונים הכרוכים בה. אחד הסיכונים הללו הוא מה שנעם חומסקי (2013) מכנה "החלופה הריאליסטית היחידה לפתרון שתי המדינות", דהיינו, הנצחת הסטטוס־קוו של הכיבוש והנישול. ואכן, בהתחשב ביחסי הכוחות הנוכחיים באזור, סביר כי אימוץ של פתרון מדיני שלא כולל את חלוקת הארץ, יעשה במתכונת הדכאנית של הימין ולא בגרסה הדמוקרטית של השמאל.

שלא במפתיע, תומכי המדינה האחת היחידים אשר לא נמנעים מתוכניות מעשיות מפורטות הם אנשי הימין בישראל, שאינם מונעים ממחויבות כנה לעקרונות דמוקרטיים אלא משאיפות התפשטות לאומניות. כך יוצא שמתנגדי החלוקה מסתכנים בכך שישחקו לידי יריביהם המרים מימין. הייתה זו בדיוק קריאה זו של המציאות שהובילה את יאסר עבד־רבו לדחות את הדו־לאומיות שתהפוך את הפלסטינים, לדבריו, ל"אזרחים סוג ב' במדינה האחת".

למעשה, חומסקי טועה כשהוא טוען כי זו האלטרנטיבה היחידה לחלוקה. אין זו החלופה היחידה, ואף לא החלופה הגרועה ביותר. חשוב לזכור כי עם שינוי המסגרת הפוליטית, עלולה להתרחש הידרדרות חמורה שתגרום לאלימות העבר בין העמים המסוכסכים להחוויר.

חסידי המדינה האחת נוטים להמעיט בערכן של שאלות ביטחוניות ואפילו להתעלם מהן לחלוטין. הכוונה אינה רק לאתגר המורכב של האיחידה המשותפת במונופול על אמצעי הכפייה, אלא קודם כל לאתגר הפרוזאי של צמצום האלימות היומיומית. זוהי סוגייה מטרידה לא רק מטעמים הובסיאניים, שמציבים את הביטחון בראש מעייניה של כל התארגנות פוליטית באשר היא, אלא משום שאותה אלימות יומיומית בלתי־נסבלת הייתה הסיבה הבסיסית לחלוקת הארץ מלכתחילה. לאמיתו של דבר, חיים משותפים – ללא חלוקה וללא הפרדה – היו המציאות לאורך רוב המאה הקודמת. רעיון החלוקה התבסס רק בעקבות וועדת פיל שמונתה כדי לחקור את מאורעות המרד הערבי של 1936. לאחר

שהודתה כי נכשלה בהשגת מטרותיה הרשמיות – "לטפל בכל טענותיהן" של שתי הקהילות היריבות ו"למנוע את הישנותן" – המליצה הוועדה על חלוקת הארץ האחת לשתי מדינות: "ההבנה שהמחלה מושרשת לעומק הביאה את חברי הוועדה למסקנה כי התקווה היחידה למרפא טמונה בהתערבות כירורגית".

בדוח שהגישו קבעו חברי הוועדה כי "אין כל סיכוי למיזוג או היטמעות של התרבויות היהודית והערבית. הבית הלאומי לא יכול להיות חצי-לאומי... הלאומיות הערבית איתנה בדיוק כמו זו היהודית... אף אחד משני האידיאלים הלאומיים אינו מאפשר שילוב בשירות מדינה אחת". יהיה זה אבסורד להניח כי עשרות שנים של סכסוך עקוב מדם – מלחמות, מתקפות טרור ומבצעים צבאיים; כמעט חמישה עשורים של כיבוש צבאי, נישול והשפלה; שתי התקוממויות אלימות; ואינספור התנגשויות ועימותים – הקהו את עוקצה של מסקנה זו.

הסדר פוליטי משותף ויציב, שמגן על זכויות היהודים והערבים ומקדם את האינטרסים שלהם, חייב להישען על שוויון אמיתי. שוויון מסוג זה מצריך השלמה והכרה הדדית בזכויות הילידיות של כל אחד משני העמים בין הים לירדן. לשם כך, היהודים והפלסטינים צריכים להחזיק במידה כלשהי של זהות משותפת ותחושה של שותפות בפרייקט פוליטי אחד. המחשבה שתנאים אלה עשויים להתמלא במציאות האקטואלית שבה חיים פלסטינים וישראלים – כשהישראלים כובשים את הפלסטינים, והפלסטינים מתנגדים בכוח לכיבוש – היא מחשבה נאיבית במקרה הטוב.

אם מנהיגי הימין בישראל סובלים מהערכת-יתר של האיבה בין העמים כשהם קובעים – למרבה הנוחות – שהסכסוך בלתי-פתיר, הרי שתומכי המדינה האחת סובלים בדיוק מהבעיה ההפוכה: הערכת-חסר של הסכסוך והשלכותיו. מאה שנות סכסוך מותרות חותם: עשרות שנים של שפיכות דמים, השפלה ונישול – ותוצרי הלוואי שלהן, שנאה וכחד – לא יתפוגגו במחי הסכם מדיני. דרושה תמימות רבה כדי לצפות מעוינות ארוכת שנים להיעלם לפתע נוכח מימושו של "צדק היסטורי". אידאולוגיה, דת, תרבות ופסיכולוגיה לא יתמוססו עם הפצעתו של ה"צדק".

האופטימיות לגבי דו-קיום פוטנציאלי נראית סבירה עוד פחות לאור התגברות המתחים החברתיים במדינות דו-לאומיות ורב-לאומיות ברחבי העולם בשנים האחרונות. זהויות לאומיות ואתניות סודקות מבפנים את ההסדרים הפוליטיים אפילו במדינות מפותחות כמו בלגיה, ספרד, בריטניה וקנדה. זהויות קולקטיביות ושאיפות קבוצתיות להגדרה עצמית מערערות את היציבות של המדינות המשגשגות הללו. כל זאת, צריך לזכור, ללא עבר של אלימות וכיבוש.

מדינות שכן חוו עימות אלים לעתים מתפצלות למדינות נפרדות, כמו ביגוסלביה לשעבר, ולעתים סובלות מעימות אתני מתמשך, כפי שקורה בלבנון ובעיראק. נוכח העוינות, החשדנות העמוקה והפערים הדתיים, הפוליטיים והחברתיים בין פלסטינים לישראלים, הסבירות להתעוררותה של מלחמת אזרחים שווה לכל הפחות לסבירות של פיוס. למעשה, כשבוחנים באופן מפוכח את התנאים השוררים בשתי החברות – עוצמת האיבה; האדישות כלפי הסבל בצד השני; היעדר שאיפה משמעותית לפיוס ולדו-קיום – קשה להימנע מהמסקנה שאלימות היא לא רק אפשרות תיאורטית אלא איום ממשי ביותר. בין הירדן לים בלקניזציה או לבנוניזציה סבירות לא פחות מדמוקרטיזציה.

בתרחיש אלים כזה כולם ייפגעו, פלסטינים וישראלים כאחד. למעשה, אם לוקחים בחשבון את פערי המשאבים והחימוש בין הצדדים, יש יסוד סביר להניח כי בתסריט כזה הפתרון לו מייחלים חסידי המדינה האחת יגבה מחיר דמים בעיקר מהפלסטינים. בלי כל קשר לשאלת זכותו של העם היהודי להגדרה העצמית, דבר אחד ברור: מתווה של מדינה אחת, שלא נותן מענה לסיכונים אלו, לא סתם לוקה בנאיביות – הוא פשוט מסוכן.

4. השילוש הקדוש

הפילוסוף פרנק רמזי מציע לכל מי שנקלע לוויכוח עיקש לחפש אחר האמת ב"אפשרות שלישית כלשהי... כזו שניתן לגלות רק באמצעות דחיית אחת מהנחות הבסיס שנתפסות כמובנות מאליהן על-ידי שני הצדדים". הנחת הבסיס המשותפת הן לחסידי המדינה האחת הן ליריביהם ממחנה החלוקה היא השילוש הקדוש של הסכסוך: ההנחה כי יש להתייחס לשלושת נושאי הליבה של הסכסוך – פליטים, פלסטינים אזרחי ישראל והכיבוש – כמקשה אחת. זוהי תיאולוגיה כוזבת.

לאמיתו של דבר, מה שנכשל פעם אחר פעם בעשרות השנים האחרונות אינו רעיון שתי המדינות כשלעצמו – שלמעשה לא נוסה מעולם – אלא המיזוג של שלושת הנושאים הללו וההתקשות לפתור אותם כמקשה אחת. יהיה זה מוכרך לקבוע כי רק משום שלשלושתם מקור משותף (בהנחה שזה אכן המצב), חייב להיות לשלושתם גם פתרון משותף. הניסיון לפתור בעיות רבות מדי במכה אחת עלול לסכל התקדמות כלשהי בכל אחת מהן.

מדינה פלסטינית לא תפתור באופן מלא את מצוקת הפליטים ולא תשיב את הרכוש שאבד ב־1948; היא לא תפצה על הסבל והנישול שנמשכו לאורך חמישה עשורים של שליטה צבאית בשטחים הכבושים; היא לא תבטיח חלוקת משאבים שוויונית בין שתי המדינות וגם לא שגשוג כלכלי או דמוקרטיה מתפקדת באף אחת מהן; היא לא תשים קץ לאפליית הפלסטינים אזרחי ישראל וגם לא למגמות האתנוצנטריות והגזעניות בחברה הישראלית.

כל זה נכון, אבל לא נוגע לעניין: מדינה פלסטינית היא עדיין הדרך בעלת ההיתכנות הגבוהה ביותר לסיום השליטה הצבאית של ישראל בפלסטינים. סיום הכיבוש מחייב פירוק של מנגנוני השליטה הישראלים שהתפתחו משנת 1967 וכינון ממשל עצמי פלסטיני ריבוני במקומם – דהיינו, מדינה פלסטינית.

ייתכן מאוד כי במציאות הנוכחית לא ניתן ליישב באופן מוחלט את סכסוך ולהביא לפיוס מלא בין יהודים לערבים, בין היתר בגלל הסיבות שתומכי המדינה האחת מעלים. יחד עם זאת, שינוי מאזן הכוחות ויצירת מסגרת שקולה ומחייבת יותר למשא ומתן יגבירו את הסיכוי לסיים את הכיבוש. ההתקשות האורתודוקסית על השילוש הקדוש של הסכסוך מטרפדת את האפשרות הזו. מדוע לאפשר לבעיות הבלתי־פתורות של 1948 להחזיק כבת ערובה את האנומליה שנמשכת מאז 1967? קל וחומר כשאנו מבינים כי פתרון הבעיה השנייה עשוי ליצור תנאים נוחים יותר לטיפול בבעיה הראשונה. כפי שכתבה ועדת פיל, "עדיף חצי כיכר על שום לחם בכלל".

אפשר לדמיין, לנתח ולהתווכח על החזון העתידי של ישות פוליטית אחת החולשת על כל השטח מהירדן לים ומשמשת בית עבור יהודים וערבים גם יחד. אבל הניסיון להפוך את החזון הזה לתוכנית פעולה אקטואלית הוא אשליה מסוכנת. כרעיון שולי ובלתי־מעשי, הוא מבזבז אנרגיות ומשאבים פוליטיים יקרים; כסדר יום פוליטי, הוא כושל במתן מענה לסיכונים האדירים הכרוכים בו. רשלנותם של כהני המדינה האחת מעניקה משנה תוקף לאזהרה של ואצלב האבל: "בפוגשנו אינטלקטואלים אוטופיסטיים אל לנו להתפתות לקריאותיהם. אם הם נכנסים לפוליטיקה, כדאי להאמין להם אפילו פחות".

רשימת המקורות

- Abu Odeh, Lama. 2001. "The Case for Binationalism", *Boston Review*, [online] 1 December. Available at: <http://www.bostonreview.net/forum/lama-abu-odeh-case-binationalism> [Accessed 13 October 2014]
- Abunimah Ali. 2006. *One Country: A Bold Proposal to End the Israeli-Palestinian Impasse*. New York: Metropolitan Books
- Azoulay, Ariella and Ophir, Adi. 2013. *The One-State Condition: Occupation and Democracy in Israel/Palestine*. Stanford: Stanford University Press
- Chomsky, Noam. 2013. "The One State / Two State Debate is Irrelevant as Israel and the US Consolidate Greater Israel," *Mondoweiss*, 24 October
- Farsakh, Leila. 2011. "The One-State Solution and the Israeli-Palestinian Conflict: Palestinian Challenges and Prospects". *The Middle East Journal*, 65.1 (Winter 2011).
- Gans, Chaim, 2008. *A Just Zionism: On the Morality of the Jewish State*, Oxford University Press
- Judt, Tony. 2003. "Israel: The Alternative", *New York Review of Books*, 23 October
- Karmi, Ghada, 2002. "A Secular Democratic State In Historic Palestine: An Idea Whose Time Has Come?", *Between the Lines* (online)
- Karmi, Ghada. 2009. *Married to Another Man: Israel's Dilemma in Palestine*. London: Pluto Press
- Lustick, Ian S. 2013. "Two State Illusion," *The New York Times*, 14 September
- Mearsheimer, John. 2012. "The Future of Palestine: Righteous Jews vs. New Afrikaners". In: Antony Loewenstein and Ahmed Moor, eds. *After Zionism: One State for Israel and Palestine*. London: Saqi Books
- Zreik, Raif. 2011. "A one-state solution? From a 'struggle unto death' to 'master-slave' dialectics". *Social Identities: Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 17:6
- Tamari, Salim. 2000. "The Dubious Lure of Binationalism". *Journal of Palestine Studies*, 30/1.
- Penslar, Derek J. 2012. "Shlomo Sand's The Invention of the Jewish People and the End of the New History". *Israel Studies*, Vol. 17 Issue 2, pp. 156-168
- אלדר, עקיבא ועדית זלטר, 2004. **אדוני הארץ: המתנחלים ומדינת ישראל 1967-2004**. תל אביב: הוצאת כנרת, זמורה-ביתן, דביר
- אפרת, אלישע, 2010. **שתי מדינות לשני עמים**, ירושלים: הוצאת ABC
- ברטל, ישראל, 2008. "המצאת ההמצאה", **הארץ**, 27.5.2008
- זנד, שלמה, 2009. **מתי ואיך הומצא העם היהודי?**, תל אביב: הוצאת רסלינג
- זריק, ראיה, 2012. "מדינה אחת או שתי מדינות: אנטומיה של שיח", **המרחב הציבורי**, גיליון מס' 6
- חיים, גנז, 2013. **תאוריה פוליטית לעם היהודי: שלושה נרטיבים ציוניים**, חיפה: אוניברסיטת חיפה וידיעות ספרים
- שנהב, יהודה. 2010. **במלכודת הקו הירוק**, תל אביב: עם עובד

www.molad.org

משרד 077 706 0200

פקס 077 701 0209